
PRESENTACIÓN

Quaderns de Ciències Socials es una publicación cuatrimestral de la Facultat de Ciències Socials de la Universitat de València que tiene como objetivo divulgar investigaciones y trabajos académicos desde una perspectiva multidisciplinar que se centren en el análisis de la dimensión social de la realidad.

Es de especial interés para ***Quaderns*** publicar estudios enmarcados en las líneas de investigación vinculadas a los estudios de las ciencias sociales, como la Sociología, el Trabajo Social, el Derecho del Trabajo y la Seguridad Social, la Economía Aplicada, la organización de Empresas, la Antropología Social o la Psicología Social, pero está igualmente abierta a otras áreas afines (Economía, Derecho, Ciencias Políticas...) que contribuyan a comprender las cuestiones sociales de la sociedad actual.

Quaderns publica preferentemente **trabajos de iniciación a la investigación** de profesorado, personas dedicadas a la investigación (doctorandos, personal investigador en formación), profesionales y estudiantes (Trabajos de Fin de Grado y Trabajos fin de Máster y otros trabajos de contenido científico).

**Conseqüències socials
de la Covid-19¹**

**Encarna Canet
Benavent**

**Gloria M^a
Caravantes López
de Lerma**

RESUM

Una vegada siga superada la crisi sanitària provocada pel COVID-19, és més que evident que la nostra societat haurà de fer front a la crisi econòmica i social conseqüència de la primera i agreujada pel caldo de cultiu que ja teníem prèviament, donat que partim d'una situació socioeconòmica molt desavantajosa per a gran part de la població. Durant aquesta crisi hem vist que la pandèmia no entén de fronteres ni nacionalitats, però sí entén de classes socials i vulnerabilitats. Trobem sectors amplis de població que viuen en la pobresa, sota el llindar de la pobresa, i amb risc d'exclusió social. Açò no és un tema nou doncs des dels Serveis Socials i les diverses plataformes ciutadanes i professionals portem anys denunciant-ho.

Paraules clau: *Crisi social, pobresa, violència de gènere, serveis socials, renda bàsica.*

ABSTRACT

Once the health crisis caused by COVID-19 is overcome, it is more than obvious that our society will have to face the economic and social crisis as a result of the first and aggravated by the culture broth we already had previously, since we start from 'a very disadvantageous socio-economic situation for a large part of the population. During this crisis we have seen that the pandemic does not understand borders or nationalities, but it does understand social classes and vulnerabilities. We find large sections of the population living in poverty, below the poverty line, and at risk of social exclusion. This is not a new issue because from the Social Services and the various citizen and professional platforms we have been denouncing it for years.

Keywords: *Social crisis, poverty, gender violence, social services, basic income.*

---

1 Aquest article forma part de la Comunicació: "Les dones en crisi i emergència endèmica: riscos i vulnerabilitats" presentada en el Seminari Internacional contra la violència de gènere organitzat per la Fundació Isonomia i la UJI 4, 5 nov. 2020

CONSEQÜÈNCIES SOCIALS DE LA COVID-19

Encarna Canet Benavent

Departament de Treball Social i Serveis Socials.

Facultat de Ciències Socials. Universitat de València

Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local (IIDL-UV)

Gloria Mª Caravantes López de Lerma

Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local (IIDL-UV)

Rebut 15/05/2020. Acceptat 01/06/2020

1. ANTECEDENTS

Amb la crisi sanitària provocada pel COVID-19, és més que evident que la nostra societat haurà de fer front a la crisi econòmica i social conseqüència de la primera i agreujada pel caldo de cultiu que ja teníem prèviament, donat que partim d'una situació socioeconòmica molt desavantajosa per a gran part de la població. Durant aquesta crisi hem vist que la pandèmia no entén de fronteres ni nacionalitats, però sí entén de classes socials i vulnerabilitats

La situació de la que partíem no és cap secret per al treball social i es pot detallar breument. Segons dades de la Xarxa Europea contra la Pobresa i l'Exclusió (EAPN, 2019), el 5'7% de la població de l'estat espanyol viu en pobresa severa, és a dir, 2'6 milions de persones; 10 milions de persones es troben en risc de pobresa i exclusió social (21'5%) i el 55'3% de la població tenen dificultats per arribar a final de mes, inclosa la gent amb treball remunerat. Açò s'agreujarà amb les dades que estem veient sobre l'ocupació, ja que durant el mes d'abril de 2020 a l'estat espanyol l'atur ha augmentat en 282.891 persones més (un 8% més) i en total el nombre de persones aturades puja a 3.831.203 en tot l'estat. El País Valencià es converteix en la tercera comunitat autònoma on més ha pujat l'atur després de Catalunya i Madrid, parlem d'un 9'49% més de persones sense treball remunerat, un total de 439.942 persones sense ocupació, de les quals 188.003 són homes i 251.939 són dones.

Per tant, ja partíem d'un mapa desolador en què hi ha sectors amplis de població que viuen en la pobresa, sota el llindar de la pobresa, i amb risc d'exclusió social. Açò no és un tema nou doncs des dels Serveis Socials i les diverses plataformes com la Marea Taronja, la Marea Blanca, Pobresa Zero, la Aliança per la Defensa d'un sistema públic de Serveis Socials, etc, ja veníem denunciant-ho feia anys. L'Aliança al País Valencià ja es manifestava en aquests termes a principi del 2000:

A causa de l'actual situació de crisi econòmica, s'ha produït un considerable augment de la pobresa, que afecta persones i famílies que abans es trobaven integrades i ara es veuen obligades a acudir a l'ajuda dels serveis socials per a cobrir les seues necessitats bàsiques. El percentatge de persones que viuen en situació d'exclusió social al País Valencià no ha parat de créixer en els últims tres anys, també augmenta la pobresa i la fam en el món, on 1.400 milions de persones es troben en condicions d'extrema pobresa.

D'altra banda, cal destacar que prop del 90% de les prestacions de serveis socials del sistema públic està privatitzat, a través d'un complex sistema de convenis, subvencions, concerts, etc. Esta forma de finançament dificulta l'estabilitat del Sistema, i s'afigen altres factors que posen en greu risc l'Estat del Benestar: la situació d'impagament actual de l'Administració valenciana, els retalls pressupostaris, la supressió de recursos assistencials i els canvis en les formes de contractació de serveis socials.

L'actual política de l'Administració valenciana representa un greu retrocés de l'Estat del benestar i de les polítiques de cohesió social posades en marxa durant les tres últimes dècades a Espanya. L'Estat i el Consell incomplixen el pacte social establert a través de diferents normatives i documents legislatius. Ho incomplixen al no garantir drets socials conquerits i al no facilitar els mitjans necessaris per a mantindre el sistema públic de serveis socials que complementa les accions de les administracions amb les persones més vulnerables. (Aliança per la Defensa d'un Sistema Públic de Serveis Socials, 2007)

2. EL PRESENT

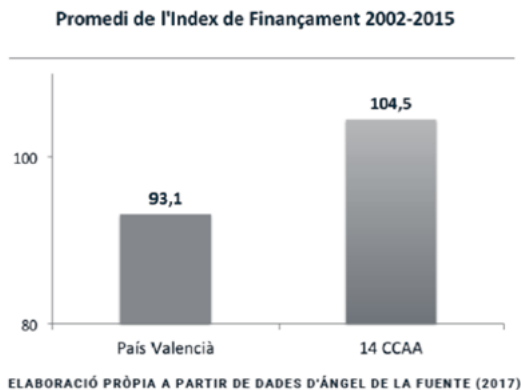
A principi de 2020 el relator de l'ONU sobre pobresa extrema, Alston, alertava dels índexs de pobresa existents a l'estat espanyol i de les disfuncions que té el sis-

tema per atendre els col·lectius més vulnerables. En roda de premsa va manifestar que *España debe mirarse al espejo* i va situar-la la cua d'Europa en redistribució de la riquesa:

Hay un porcentaje demasiado alto de personas que viven en la pobreza, alertó. Un porcentaje, el de la exclusión social, que en diez años ha crecido seis puntos, mientras que las clases más altas se han enriquecido un 25% y pagan la mitad de impuestos. Han gobernado para los más ricos . El Periódico (14-02-2020)

Al País Valencià la situació és pitjor que a la resta de l'estat, com s'evidencia en l'Informe sobre l'Empobriment al País Valencià (Decidim Economia, 2020), a causa de l'infrafinançament, al qual cal afegir el deute acumulat i les inversions públiques estatals, que sempre estan per sota de la mitjana. Tots aquests factors fan que tinguem salaris més baixos i pitjors serveis i prestacions. Segons l'informe esmentat, des del 2002 per cada 104,5 euros que disposen la resta de les autonomies del règim comú, el País Valencià només rebem 93,1 euros. Aquestes insuficiències de finançament obligen a la Generalitat Valenciana a augmentar el seu deute per poder fer front a les despeses bàsiques. En l'actualitat aquest deute està xifrat al voltant del 42% del PIB, és a dir, 47. 877 milions d'euros.

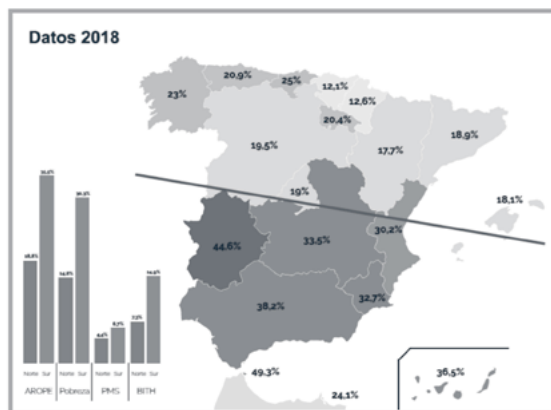
Imatge 1: Índex de finançament 2002-2015

Font: Plataforma pel Dret a Decidir del País Valencià (2020)

També en este sentit la Xarxa Europea contra la Pobresa i l'Exclusió (EAPN) determina que a l'Estat Espanyol hi ha comunitats riques i més empobrides, així ho manifesten les dades:

Imatge 2: Pobresa per CCAA

Font: EAPN 2019

Segons els resultats de EAPN a España hi ha dues meitats territorials en quan a pobresa es refereix: les comunitats que es troben de Madrid cap al nord tenen més baixa taxa de pobresa i/o exclusió social (compatible amb l'europea), mentre que les que es situen de Madrid cap el sud tenen taxes elevades entre 4 i 18 punts percentuals per damunt de la mitjana de l'estat.

Però a més cal assenyalar que aquesta població en situació de vulnerabilitat i en risc d'exclusió estructural està formada majoritàriament per dones, com a conseqüència dels salaris més baixos que tenim, i els treballs més precaritzats com ara els treballs temporals, a temps parcial (24% de les dones front al 6,8 dels homes), per hores, sense contractes, etc. Les dones som majoria entre els treballs d'hostaleria, empleades de la llar (98% són dones), cura de persones dependents... i un nombre substancials són treballadores del camp (45% són dones). Segons dades de l'INE també som més la proporció de dones aturades (17,02%) respecte als homes aturats (13,72%)

Tot açò ja sabem que és fruit de la bretxa social, laboral i salarial endèmica que patim pel fet de ser dones, a la que cal sumar la bretxa en les pensions de

jubilació, que no sols són de menys quantitat, sinó que a més moltes dones tenen més difícil aconseguir els anys de cotitzacions necessaris per a poder cobrar-les. S'exigeix 38'5 anys de cotització per accedir a la jubilació als 65 anys amb el 100% de la base reguladora, la qual cosa és impossible d'aconseguir per a 2 de cada 3 dones assalariades. La bretxa de gènere de les pensions al País Valencià frega el 37% segons manifesta Dones Intersindical Valenciana (2020) i patim una bretxa salarial del 22,4%, el que vol dir que les dones valencianes ens passem 82 dies a l'any treballant sense cobrar.

Finalment les dones es veuen abocades a sobreviure amb les pensions més baixes, les no contributives - 392 euros/mes aproximadament- de les quals les dones en son beneficiaries en un 75% per jubilació i en un 51% per invalidesa, segons l'IMSERSO (desembre de 2019). Moltes vegades amb estos diners ajuden a mantenir a fills i filles, nets i netes aturades.

Taula 1: PNC homes dones 2019

Any 2019		Estat Espanyol %	País Valencià %
PNC Jubilació	Homes	24'88	23'44
	Dones	75'12	76'56
PNC Invalidesa	Homes	48'78	46'93
	Dones	51'22	53'07
TOTAL PNC	Homes	34'15	31'92
	Dones	65'85	68'08

Font: IMSERSO 2019

Un altre punt a tenir en compte quan parlem de situacions de vulnerabilitat en la població és que el 12'4% de les unitats familiars són monomarentals, sustentades majoritàriament per dones, amb el que suposa de dificultats per a compaginar el treball, poder tenir uns ingressos i tenir cura de la llar i els xiquets i xiquetes.

Però aquest panorama és la situació de les dones que tot i així podríem qualificar de *privilegiades*. Sabem que n'hi ha moltes més en pitjors condicions, si tenim en compte factors que interseccionen amb la pobresa, com les dones amb discapacitat, les dones migrants i racialitzades, les dones refugiades - que ara veuran les fronteres més tancades que mai -, les dones que tenen condicions de treball d'esclaves, com les treballadores de les *maquiles*, les dones *mula*, les dones recluses i ex recluses, o les xiquetes i dones víctimes de matrimonis forçosos per a ser esclaves sexuals o esclaves domèstiques.

En el panorama mundial podem suposar que augmentarà la quantitat de dones dels països més empobrits que sols tenen l'opció de ser prostituïdes per a sobreviure, per la qual cosa les màfies de la prostitució, la pornografia, la tracta de dones i xiquetes veuran incrementat el nombre de dones per a explotar i baixaran els preus per als puters, eixos protagonistes invisibles del negoci de la prostitució. Com diu Rosa Cobo “el tràfic de dones per a l'explotació sexual s'està confirmant com una realitat social global que s'alimenta de les estructures patriarcales, capitalistes neoliberals i ètnic-racials” (Cobo, 2017 pàg 135). El patriarcat i el capitalisme, socis guanyadors en totes les crisis, és possible que es vegem més enfortits que mai.

Pel que fa a l'eterna pandèmia de la violència de gènere i com a conseqüència del confinament d'aquestes setmanes, la xifra d'agressions està augmentat a nivell mundial, segons ha manifestat el Secretari General de l'ONU, António Guterres.

També la Delegació de Govern contra la Violència de Gènere a l'Estat Espanyol ha comunicat que aquests dies han augmentat les consultes d'emergència al 016 un 286% i, tanmateix, les denúncies han disminuït en un 70%, segons dades de l'Observatori Contra la Violència de Gènere (2020). Si normalment el procés de denuncia s'ha de treballar molt amb la dona per a que arribe a materialitzar-se, ara ens trobem en majors dificultats precisament per la situació de confinament que ho impedeix. Hi ha més violència però menys llibertat per a poder denunciar.

Però ni davant d'una situació excepcional com la que hem patit el patriarcat ha pogut deixar de manifestar-se en la seua versió més cerril. Mes de 4.000 homes han estat detinguts per violència de gènere en el temps de la situació d'alarma (a data de 23 d'abril), la qual cosa ens demostra que no hi ha treva per a les dones, ni tan sols en les pitjors de les circumstàncies. Al final de l'Estat d'alarma eren més de 8.000 els homes detinguts.

En altres països es segueix la mateixa tendència com per exemple a Xile, on la Ministra de la Mujer y la Equidad de Género, Carolina Cuevas, diu en el mateix sentit que hi han augmentat un 70% les telefonades d'emergència per violència de gènere. També a Mèxic s'han registrat un augment de les telefonades d'emergència del 60% i a Colòmbia un 91%. A Mèxic a més s'han comptabilitzat 163 femicidis des que va començar la quarantena.

Cal tindre en compte que el *modus operandi* de tot agressor és la por, la submissió de la dona i l'aïllament, factors que ara es donen en les condicions més òptimes per poder actuar tranquil·lament i impune, qüestió que s'agreuja més encara si pensem que els fills i filles també es troben a casa i són víctimes directes.

En este marc es va posar en funcionament pe banda del Govern d'Espanya el Pla de Contingència contra la violència de gènere davant la crisi del COVID-19 que declarava essencials tots els serveis d'assistència integral a les víctimes de violència masclista, també la violència sexual i les víctimes de tracta. Això suposa garantir el normal funcionament dels dispositius d'informació 24 hores, i la resposta d'emergència i acollida de les dones en situació de risc. A més, s'activen nous recursos d'emergència mitjançant missatges d'alerta per missatgeria instantània amb geolocalització (Alercops) per les forces i cossos de seguretat, i es reforcen el servei 016, i l'assistència psicològica en modalitat a distància.

Es obvi que les conseqüències d'aquesta crisi per a les dones - i per a la població treballadora que viu en precarietat estructural - seran pitjors i es veuran augmentades. Si no volem viure una pandèmia social de dimensions gegantines, caldrà que s'implementen a tots els nivells mesures per garantir uns ingressos suficients per a viure dignament. En eixe sentit el Consejo General de Trabajo Social (2020) es va pronunciar una vegada més, sobre la necessitat d'una Renda Bàsica Universal accessible a la ciutadania, davant la proposta del govern d'un Ingres Mínim Vital (IMV) de caràcter puntual. Tot i que ara es considera urgent un IMV, les professionals del treball social apostem per la implantació de la renda bàsica entenent-la com una inversió social que garanteix la dignitat de les persones i la qualitat de vida del conjunt de la ciutadania. En 2018 únicament el 7'6% de les persones en risc de pobresa van percebre una renda mínima. La renda bàsica evitaria l'estigmatització de les persones, seria un element de prevenció i alliberaria al Sistema de Serveis Socials de la funció de gestor d'ajudes i prestacions.

Cal tenir en compte que el Sistema de Serveis Socials atenia en l'àmbit estatal 6 milions de persones (a data de febrer de 2020) abans de la pandèmia, i en tot este temps no han deixat la seua activitat diària a més de la sobrevinguda. Es previsible que, amb el que estem comentant, aquesta demanda augmentarà amb persones que estan en situació d'exclusió, i que ara ho estaran més encara, així com les que quedaran a partir d'ara en situació de vulnerabilitat per la pèrdua de treball. Segons l'Associació de Directores i Gerents de Serveis Socials (2020) "Cuando afloren sus peores consecuencias sobre la pobreza y la exclusión social de enormes sectores de población, el número de personas usuarias puede llegar a diez millones". Per a la qual cosa des de l'associació fan una sèrie de recomanacions tot i que avisen que els responsables polítics no solen fer cas de les professionals i investigadores, i reclamen prioritzar les prestacions socials per davant de la "bossa de menjar" que tot i ser necessària, no deixa de ser almoïna. Demanen accelerar les prescripcions del servei d'ajuda a domicili, les valoracions de de-

pendència de les mes de 400.000 persones en espera, la continuïtat dels projectes d'intervenció amb menors, així com implementar plans específics per a zones o barris desfavorits. I tot plegat amb pressupost i professionalitat, tenint clar que es tracta de drets socials.

Amb l'Ordre SND/295/2020 de 26 de març es va atorgar als Serveis Socials la consideració de serveis essencials per a tot el catàleg de referència amb independència de la seua titularitat i a les seues treballadores independentment de la seua relació contractual o administrativa. El Consejo General de Trabajo Social (2020) considera que cal actualitzar els recursos per adaptar-los a les circumstàncies actuals sobre tot pel que fa a l'atenció primària, les famílies vulnerables, les persones majors i dependents o les persones sense llar. Es urgent augmentar la coordinació sociosanitària i integrar la valoració de l'impacte psicosocial de la crisi en les persones afectades. I per a donar resposta caldrà acotar els procediments i permetre la gestió telemàtica, donant solucions alternatives a la signatura presencial. Assenyalava el CGTS com a element primordial la coordinació dels serveis socials amb les accions del Tercer Sector i el voluntariat.

Es hora, doncs, de reforçar els equips de serveis socials d'atenció primària sense por, amb més professionals per atendre l'allau de demanda, més prestacions i amb tràmits alleugerits. Cal canviar la mirada de les persones com a *despesa social* cap a les persones com a *inversió social* i de l'ajuda en cas de necessitat, cap als drets subjectius pel fet d'existir. Enfortir els serveis socials municipals és imprescindible, donat que són la xarxa més pròxima a la ciutadania, la que dona un enfocament comunitari a la intervenció amb persones, lluny de centralismes que desconeixen la realitat de cada poble i cada barri. La intervenció social, amb les seues vessants de prevenció, promoció de l'autonomia personal i atenció a les necessitats, ha estat sempre essencial, tot i que poc reconeguda. Doncs ara serà més essencial que mai.

A mitjan i llarg termini és obligat que des de l'administració s'aposte decididament per reforçar el sector públic, que és el que ha demostrat que sap donar resposta davant situacions de crisi, i decidir quin model de societat volem a partir d'ara, si és que hem entès alguna cosa.

3. BIBLIOGRAFIA

Aliança per la defensa d'un sistema públic de Serveis Socials de qualitat al País Valencià (2007)

<http://www.cgtrabajosocial.es/app/webroot/files/castellon/files/ManifiestoAlianzaServiciosSocialesValencia.pdf>

Asociación Directoras y Gerentes de Servicios Sociales (20 d'abril de 2020):

Servicios Sociales para parar la crisis social.

<https://www.trabajosocialmalaga.org/wp-content/uploads/2020/04/Asociacion-Directoras-y-Gerentes.pdf>

Cobo, R (2017): La prostitución en el corazón del capitalismo. Los libros de la Catarata.

Colell, E (14 de febrer de 2020): El relator de la ONU: “He visto Barrios en España en peor situación que campos de refugiados” *El Periódico*.

<https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20200207/visita-relator-onu-pobreza-extrema-espana-7839335>

Consejo General de Trabajo Social. (22 d'abril de 2020): Posicionamiento del CGTS por un sistema de garantía de ingresos.

<https://www.cgtrabajosocial.es/noticias/posicionamiento-del-consejo-general-por-un-sistema-de-garantia-de-ingresos/6212/view>

Consejo General de Trabajo Social (2020): Recomendaciones del CGTS ante COVID-19

<https://www.cgtrabajosocial.es/docinteresocovid>

Dones Intersindical Valenciana (22 de febrer de 2020): Dia Europeu contra la bretxa salarial

https://intersindical.org/dones/article/22_de_febrer_dia_europeu_contra_la_bretxa_salarial

EFE (23 d'abril de 2020): Más de 4000 detenidos por violencia machista en España en las casi seis semanas de confinamiento. *20 minutos*.

<https://www.20minutos.es/noticia/4235855/0/mas-de-4000-detenedos-por-violencia-machista-en-espana-en-las-casi-seis-semanas-confinamiento/>

EFE (23 d'abril de 2020): Más de 4000 detenidos por la violencia machista durante el estado de alarma. *Levante EMV*

<https://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2020/04/24/4000-detenedos-violencia-machista-durante/2004517.html>

Instituto de Mayores y Servicios Sociales IMSERSO 2019

https://www.imserso.es/InterPresent2/groups/imserso/documents/binario/im_128932.pdf

Instituto Nacional de Estadística INE 2018

<https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=4247#!tabs-tabla>

Observatorioviolencia.org (18 de març de 2020): El Ministerio de Igualdad impulsa un Plan de Contingencia contra la violencia de género en atención a la crisis por la COVID-19

<http://observatorioviolencia.org/el-ministerio-de-igualdad-impulsa-un-plan-de-contingencia-contr-la-violencia-de-genero-en-atencion-a-la-crisis-por-la-covid-19/>

ONU Mujeres (6 d'abril de 2020): Declaración del Secretario General de la ONU sobre la violencia de género

<https://mexico.unwomen.org/es/noticias-y-eventos/articulos/2020/04/secretario-general-de-la-onu-antonio-guterres-sobre-la-violencia-de-genero>

Plataforma pel Dret a Decidir del País Valencià (2020): Informe Empobriment del País Valencià

<https://www.peldretadecidir.com/index.php/item/1144-informe-l-empobriment-del-pais-valencia>

Telesurtv.net (6 d'abril de 2020): Violencia de género en Chile aumenta un 70% durante la cuarentena

<https://www.telesurtv.net/news/violencia-genero-chile-aumenta-durante-cuarentena-20200406-0052.html>